

Posudek oponenta na disertační práci Mgr. Ondřeje Kadlece, J.D., s názvem Role velkých senátů nejvyšších soudů a pléna Ústavního soudu při dotváření práva

Obecně

Předkládaná práce je analýzou specifického soudního mechanismu, který představují tzv. velké senáty všech vrcholných soudů České republiky, tj. Nejvyššího soudu, Nejvyššího správního soudu a Ústavního soudu. (Velkým senátem rozumím pro účely posudku i plénum Ústavního soudu.)

Téma práce a její metody se podle mého hodnocení nacházejí na hranici mezi pozitivně právním analytickým přístupem, sociologizujícím pojetím a také určitými prvky psychologického přístupu k právu, resp. k specifickým prvkům právního prostředí, které představují rozhodnutí speciálních soudních těles, kterými velké senáty jsou. Usuzuji tak zejména z výhrady autora na str. 23 jeho práce, kde se poukazuje na možné nepřesnosti, které se mohou vyskytnout v důsledku subjektivních hodnocení některých prvků rozhodovací činnosti velkých senátů.

K formálním náležitostem

Práce je rozdělena do osmi kapitol, ve kterých autor postupně představuje téma, metodologii, práci všech tří vrcholných soudů v pořadí Nejvyšší soud, Nejvyšší správní soud a Ústavní soud. V šesté kapitole je pozornost věnována zhodnocení rozdílů mezi všemi soudy. Teoretickou část představuje až kapitola sedmá. Osmá kapitola je shrnutím a závěrem.

Téma práce je sevřené a autor z jím vytyčených mantinelů nikde nevybočuje, což je jistě kladem práce. Je sice možné konstatovat, že v důsledku tohoto přístupu se autor nevěnuje nebo jen okrajově věnuje některým aspektům, které s judikaturou soudů a zejména pak jejími změnami, které jsou z povahy věci s rozhodováním velkých senátů spojeny, souvisí. Jejich zohlednění by však ucelenost tématu jednak rozbilo, jednak by téma práce nutně překročilo.

Pokud jde o podklady použité ke zpracování práce, autor vychází jednak z velkého množství judikatury, jednak ze značného množství odborných textů s významným podílem prací cizojazyčných. V tomto ohledu práce významně překračuje požadavky kladené na disertační práce.

K obsahu práce

Práce je psána z pohledu *insidera*. Autor působil několik let na Nejvyšším správním soudu, tedy se podílel minimálně nepřímo na utváření rozhodovací praxe tohoto soudu. Zároveň má autor blízko i k Ústavnímu soudu a zřejmě i k Nejvyššímu soudu. Oponent naopak stojí v pozici *outsidera* – je-li konfrontován s výstupy rozhodovací činnosti vrcholných soudů, tak jako nepřímý adresát těchto rozhodnutí, což nutně ovlivňuje pohled na věc.

Uvedené zmiňuji z následujícího důvodu: autor dospívá k závěru, že velké senáty jsou, resp. mohou být fakticky nejvyšším soudem (str. 193), který bude plnit ty úkoly, které jsou od nejvyšších soudů ve formálním smyslu očekávány – bude sjednocovat judikaturu na základě selektivně vybraných případů, a to způsobem, který bude „zvládnutelný“ co do její kvantity a také půjde o kvalitní výstupy.

V zásadě jsem k takovému důsledku skeptický, a to z toho prostého důvodu, že samotná existence velkých senátů, jejímž hlavním cílem je zejména sjednocování judikatury v rámci téhož soudu, a nikoliv judikatury jako takové (na to by zřejmě stačily „malé“ senáty) nezaručuje produkci zásadně kvalitnějších rozhodnutí ve srovnání s rozhodnutími malých senátů. Domnívám se, že spíše jde o výběr jednoho z konkurujících si stanovisek, a to na základě „prostého“ většinového rozhodování daného počtem souhlasících či nesouhlasících soudců. Zhodnotit správnost použitých argumentů objektivně nelze, jde v podstatě o preferenci některých z prezentovaných hledisek, a naopak odmítnutí hledisek jiných. Myslím tedy, že stále platí to, co řekl W. O. Holmes na počátku 20. století, totiž že kdyby nad Nejvyšším soudem stál jiný soud, podstatná většina jeho rozhodnutí by byla změněna. Empirickým argumentem takového přístupu je podle mého soudu jakékoliv rozhodnutí například Ústavního soudu, který je schopen jedním rozhodnutím doslova zlikvidovat mnoho let utvářenou a nezpochybnovanou judikaturu obecných soudů k určité otázce.

Vzhledem k současné prezentované metodologii interpretace a aplikace práva, která se vyznačuje značnou neukázněností plynoucí z nejasného a troufám si říci, že i záměrně nejednotně koncipovaného poměru relevance jednotlivých argumentů, které jsou užívány, stává se soudní rozhodování spíše soubojem individualit konkrétních soudců, nikoliv výsledkem rozhodování soudů jako institucí.

Z hlediska faktorů, které by mohly být vzaty v potaz a které jsem v práci nepostřehl, resp. o kterých soudím, že jim autor nevěnuje zásadní pozornost (jde o konstatování, nikoliv o výtku) zmíním následující.

Autorovo pojetí, pokud ho dobře chápu, je založeno na představě o užitečnosti existence velkých senátů, které jsou schopny, jak bylo řečeno, přispět ke sjednocování judikatury. Pak je otázkou, jak do této koncepce zapadá existence separátních stanovisek, resp. možnosti je formulovat, protože sám tento institut vede ke zpochybnění autority vydaných rozhodnutí, protože jednoduše naznačuje jiný možný pohled na věc, a to možná ještě důrazněji, než existence nejednotné judikatury různých senátů téhož soudu z toho důvodu, že konkurující si názory tvoří i formálně jeden celek.

Dalším aspektem, který autor podle mého soudu nezohledňuje, je existence konkurujících si názorů mezi jednotlivými vrcholnými soudy. Poměrně ojedinělé to je mezi Nejvyšším soudem a Nejvyšším správním soudem vzhledem k relativně malému věcnému překryvu jejich rozhodovací činnosti, zcela zjevné to je ve vztahu mezi oběma uvedenými soudy a Ústavním soudem.

Jedná se o to, že autor vnímá úlohu velkých senátů jako těles, které s konečným důsledkem (samozřejmě jen relativně) dotvářejí právo. Aniž by autor tento aspekt zásadně rozebíral, považuje jej podle mého názoru za zřetelnou jednotící linii svých úvah, ve kterých se objevuje přesvědčení, že právě v tom je zásadní význam existence velkých senátů. Domnívám se, že tento aspekt nelze adekvátně osvětlit bez toho, aby byl vysvětlen poměr mezi jednotlivými prameny práva, tj. zejména v kontinentálním prostředí mezi právními předpisy a soudní judikaturou, a dále pak, a to zejména, aniž by byly vzaty do úvahy intertemporální účinky judikatorních změn plynoucích z rozhodovací činnosti velkých senátů vzhledem k tomu, že tato tělesa jsou vlastně „zákonodárci“ v poměru vztahů mezi „malými“ senáty téhož soudu.

Aspektem, který by bylo také vhodné zohlednit, je vliv mezinárodních soudních institucí, protože ty představují další „rušivý“ prvek ve snaze nalézat jednotná řešení z důvodů, které nepotřebují bližší vysvětlení.

Otázkou, které se autor dotýká v tom smyslu, že ji konstatuje, je otázka, zda právní život vlastně potřebuje ono sjednocování judikatury. Reálný pohled na činnost vrcholných soudů je takový, že právě ony jsou zákonodárci v materiálním slova smyslu (není zde nijak rozhodující argument, že vycházejí ze zákonů a dalších pramenů práva). Vrcholné soudy určují, jaký má být (jediný) správný výklad právních předpisů, čímž jejich obsah mnohdy prostě vytvářejí, a to minimálně v těch případech, kdy jej lze označit za objektivně nejasný. (Lze zřejmě vyloučit případy záměrné dezinterpretace právních předpisů s cílem prosadit utilitární řešení; takové případy lze identifikovat a odmítnutí tam předkládaných argumentů nelze za utvoření právní normy považovat.) Fixace určitého právního názoru na určitou otázku v judikatuře velkých senátů *a priori* stěžuje možnost prosadit jiný názor, neboť závisí vlastně jen na ochotě příslušného soudu (soudců) uznat relevanci takových argumentů. Jak již bylo řečeno, pořadí a hierarchie jednotlivých argumentů není objektivně dána a je určována podle subjektivních kritérií. (Opět to lze dobře doložit případy „rozmetání“ argumentačních schémat volených např. Nejvyšším soudem ze strany Ústavního soudu. Přitom nejde o to, že argumenty Ústavního soudu jsou nutně lepší; prostě jsou jiné.)

Z toho plyne otázka, zda by pro právní život nebyla lepší právě ona pestrost použitelných argumentačních schémat. Zaplacenou cenou by byla jednak právní nejistota, jednak nerovnost adresátů právní úpravy plynoucí z toho, že shodné případy by mohly být posuzovány různě. K první námitce lze říci tolik, že právní jistota je jen relativní, k druhé pak tolik, že omezený rozsah přezkumu ze strany vrcholných soudů redukovaný jen na právní otázky, a to navíc s přihlédnutím k tomu, že je pouze na tomto soudu, zda vyhodnotí předložené argumenty jako zakládající přípustnost daného opravného prostředku, stejně rovný přístup nezajistí, resp. je schopen jej zajistit jen v omezeném rozsahu.

Autorovi nekladu přímé otázky k obhajobě, ale doporučuji, aby se zaměřil na uvedené tři nebo čtyři aspekty věci a případně vyvrátil moji domněnku, že se těmto otázkám (uceleně) nevěnuje či stručně nabídl řešení spočívající v zakomponování těchto aspektů do jím popsaných schémat.

Práci v každém případě k obhajobě doporučuji pro její nesporné kvality, kterými jsou zejména originalita tématu, preciznost zpracování, jakož i velmi dobrá formální stránka zahrnující mj. dobrou čtivost. Nepochybuji zároveň o příznivém konečném hodnocení práce.

V Praze dne 4. dubna 2019

JUDr. Jan Tryzna, Ph.D.